

Luka Éva

Isteni gondviselés és istenítélet a népmesékben

Bevezetés

A mesenarratívákban az isteni lényekkel, szentekkel vagy isteni küldöttekkel való találkozások (Isten, ősz öregember vagy öregasszony, Jézus Krisztus, Szent Péter, Szűz Mária stb.) mindig meghatározó erejűek a hős sorsalakulása szempontjából. Természetüket kettősség jellemzi: a konkrét meseszituációkban kirajzolódik mind jutalmazó, adományozó, segítő, mind számonkérő, büntető, ítéletosztó szerepük. Valójában nehéz határt húzni Isten gondviselő és büntető szerepe, tevékenysége között. A gondviselésihez összefügg Isten mindenhatóságának és mindentudásának a hitével, ugyanakkor Isten mindenhatóságának hitéből fakad az istenfélelem is.

Amikor Isten mesei megjelenéseit és tevékenységeit vizsgáljuk, felmerülhetnek bennünk vallásossággal kapcsolatos kérdések. Milyen istenképpel találkozunk a népmesékben, a mesemondók hogyan jelenítik meg és közvetítik a hallgatóság felé ezt a képet és ezen keresztül sajátos hitbeli meggyőződésüket? Hogyan fonódik össze a mesemondó egyéni és az általa képviselt közösség hitvilága, erkölcsi meggyőződése? Mivel érdemli ki a mesehős az isteni segítséget/pártfogoltságot? Milyen tettek minősülnek bűnnek, és milyen ítélkezési gyakorlatot választ a mesemondó a bűnösök megbüntetésére? Szétválaszthatóak-e a hitrendszerben a vallásos és mágikus elemek?

A mesemondók világképének vizsgálataiból kiderül, hogy az ősi hitvilág elemei és a kereszténység vallásos-mágikus képzetei egységet alkotva élnek a népi tudatban, ezt a néprajzkutatók „népi” vagy „paraszti vallásosságnak” nevezik.¹ A népi vallásosságnak nevezett vallásos élet sajátossága, hogy a hivatalos egyházi tanítások (amelyek felekezeti eltéréseket mutatnak) ötvöződnek a népvándorlás kori népek hiedelmeivel, rítusaival, a néphit képzeteivel és gyakorlatával, a folklórműveltség más elemeivel, kialakítva egy sajátos képzetrendszert, etikát, egy működő vallási modellt. A népi és az egyházi vallásosságot egymást feltételező és kiegészítő elemeknek tekinthetjük, a szokások, képzetek, hagyományok állandó mozgásban vannak a vallásosság hivatalos és népi formái között.²

Azt lehet tapasztalni, hogy a népmesékben megjelenő vallásos képzetek, vallásos elemek erkölcsi mintákat nyújtanak és viselkedési útmutatót adnak annak a közösségnek, amelyekben ezek elhangzanak. Gyakran magától a mesemondótól tudhatjuk meg, hogy mesélésének tanítóit,

Luka Éva (1989) – doktorandusz, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Levike@yahoo.com

¹Nagy Olga: *Cifra János meséi*. Szerk. Nagy Ilona. Bp. 1991 (ÚMNGY XXIV.). 19–23; Ortutay Gyula: *Fedics Mihály mesél*. Bp. 1978. 102–106; Katona Imre: *Borbély Mihály meséi*. = Kálmány Lajos: *Pingált szobák. Borbély Mihály meséi*. Szerk. Dr. Bori Imre–Dr. Juhász Géza–Dr. Szeli István. Újvidék, 1976. 376–379.

²Bartha Elek: *Vallási terek szellemi öröksége*. Debrecen, 2006. 8–9.

erkölcsi, nevelői célja van, melyben a mesemondó saját tapasztalatai és egyéni hitélménye is beleszövődik.³

A mesékben megjelenő Isten és mesei alakjai vagy a vallásból ismert szentek a néphitre jellemző módon gyakran emberi alakot öltenek, és emberi tulajdonságokkal rendelkeznek, a földi emberekhez hasonlóan élnek, étkeznek és alszanak. Ezért nem ritka, hogy a hős találkozhat Istennel vagy Isten mesei alakjával, isteni küldöttekkel, akik segítik, tanáccsal látják el, megajándékozzák, igazságot szolgáltatnak, új életre keltik őt, vagy pedig álmában vagy valamilyen közvetítőn keresztül üzennek a hősnek, esetleg válaszolnak a hős kérésére, fohászkodására valamilyen kinyilvánított tettel.

Ebben a tanulmányban a mesehős sorsalakulása szempontjából fókuszálok a mesékben megjelenő isteni tettekre: az isteni gondviselésre és az istenítéletekre. A dolgozat területi korlátai miatt a Kárpát-medencei gazdag népmesehágyományból válogatva csak néhány jellegzetes mesei példán keresztül fogom bemutatni az isteni gondviselés és az ítékezés néhány lehetséges mesei előfordulását.

Isteni gondviselés a népmesében

A gondviselés szó elsődleges jelentése a „tartós és mindenre kiterjedő gondoskodás”.⁴ Ha vallásos jelentését vizsgáljuk, a *Magyar katolikus lexikon* meghatározása szerint a gondviselés „Isten tudatos, tervszerű tevékenysége, amellyel a teremtett világot és benne az embert az általa meghatározott természetfölötti cél felé vezeti”.⁵ A meghatározásokból kiindulva két lényeges dolgot emelhetünk ki az isteni gondviselés szempontjából, amelyek a mesenarratívákban is hangsúlyosan megjelennek: az egyik a teremtményekről való gondoskodás, a másik pedig Isten vezetői szerepe.

Fedics Mihály egyik legendameséjében maga az Isten nyilatkozik az ő gondviselő szerepéről, amikor Szent Mihály megkegyelmez egy özvegyasszonynak, és nem veszi el az életét, mert sajnálja a gyerekeket, akik így árván maradnának: „*Feleli a Jó Atya neki: »Mi van ott « »Egy kis fereg.« »No ládd, ugyé, nekem arra is gondom van, hogy kell megélni, szegényre, árvákra, még a tenger fenekén is arra a halakra. Nekem mindenekre gondom van. Eriggy rögtön utána, hozd el! Többet senkinek ne aggy kegyelmet!«*”.⁶

A legendamesék gyakran szerepeltetik az isteni alakokat, szenteket, de népmeséink varázsmeséiben is gyakran találkozhatunk velük, ezek közül most egy alakot emelnék ki: az ősz öregembert mint a varázsmesékben megjelenő isteni gondviselés egyik főszereplőjét.

³ Cifra János meséinek erkölcsi háttéréről írja Nagy Olga: „Ha a mese ideális forrásanyagként szolgál ősbibb világkép rekonstruálásához, nem kevésbé fontos az erkölcsi háttér vizsgálatához. Cifra János meséi különösen alkalmasak erre, ő sajátosan »moralizáló« mesemondó. Magasrendű etikai tartására igen jellemző az, amit a mottóban idéztünk, hogy a mesének az erkölcsi, nevelő hatása a legfontosabb, és eszébe se jut az, hogy amese szórakozás”. Nagy Olga: *i. m.* 19.; vö. még Ortutay Gyula Fedics Mihály meséiről tett megállapítását: „... meséi között találunk történeteket, melyeknek tanulsága magunkbatekintésre, áhítatra, az emberi gyarlóságra figyelmeztetnek bennünket”. Ortutay Gyula: *i. m.* 102.

⁴ *Gondviselés* szócikk = *Magyar értelmező kéziszótár A–LY*. Szerk. Juhász József–Szőke István–O. Nagy Gábor–Kovalovszky Miklós. Bp. 1985. 468.

⁵ Diós István: *Gondviselés.* = *Magyar katolikus lexikon 4.* Szerk. Diós István–Viczián János. Bp. 1998. 136.

⁶ Ortutay Gyula: *i. m.* 312.

A mesehős találkozása az ősz öregemberrel

Az ősz öregember megjelenése legtöbbször meglepő, a semmiből bukkan elő, a legjobb időben, a legjobb helyen van, amikor a hősnek éppen valamilyen segítségre van szüksége, vagy kilátástalan helyzetéből nem talál kiutat.⁷ A találkozás helyszínének és idejének szimbolikus jelentése van,⁸ az erdő és az álom mint beavatási színterek⁹ és a kunyhó, ház pedig a védelmet, menedéket nyújtó zárt tér archetipikus megjelenései.¹⁰

Az öregember és a mesehős között zajló párbeszédből rendszerint kiderül, hogy az már ismeri a hős életsorsát, mindent tud róla, és azt is tudja, hogy hogyan segíthet rajta: tehát olyan titkos tudás birtokában van, amely rávilágít isteni lényére.¹¹ Az öregember a szükséges tudást átruházza a hősré, de rábizza, hogy elfogadja-e vagy sem, szabadon dönthet a sorsa felől, bizhat vagy kételkedhet a tanácsban, akár csak a sorsjövendülésben. Bálint Péter a tanács és sorsjövendülés kapcsán írja, hogy a kinyilatkoztatott titkot csak akkor látjuk meg, ha vakon hiszünk benne és követjük a parancsot. Idézi Jacques Derridát, aki szerint: „A tanúságtétel rendje maga tanúskodik a csodásról, a hihetetlen a hihetőről: arról, amit mindenképpen hinni kell, akár hihető, akár nem”.¹² A hős azzal, hogy elfogadja a tanácsot, hitét és bizalmát fejezi ki a tudás birtoklója iránt, az öregember pedig tettekkel és szavakkal is minduntalan megerősíti ezt a bizalmat, még akkor is, amikor a mesehős félelmei közepette bizonytalanná és kételkedővé válik.¹³

A tanácsban gyakran találunk valamilyen tiltást, amely valamilyen veszélyre figyelmezteti a hőst.¹⁴ A tiltás egyféle próbatétel is, amelyben a hős erkölcsi, akaratil szinten megerősödik, fejlődik.¹⁵ Turay Alfréd filozófiai istentanában fejti ki az isteni gondviselés kapcsán, hogy Isten

⁷ Jakab István görgegyüvegcsüri mesemondó *A tókváros* című meséjében ezt olvashatjuk a mesehős állapotáról és a találkozásról: „Három éjjel s három nap nem is tudatt a legény magához térni, as se tudta, hogy mi van vele, még az élők sorába van, vagy már másvilágra van menve a halattak közé. [...] Ment a legény, mendegélt, hát körülbelül éjféle után egy vagy kettő lehetett az óra, mikor egyszer a sötétben, egy valami alak feltűnt előtte. [...] Odament hozzája egy ősz, öreg, fehér hajú ember”. Nagy Olga–Vöő Gabriella: *Havasok mesemondója. Jakab István meséi*. Bp. 2002. 320–321.

⁸ „[...] el fogsz érni egy nagy rengeteg erdőnek a széléhez, ott az erdő szélén fogsz találni egy kicsi vályagkunyhót.” Nagy Olga–Vöő Gabriella: i. m. 321; Vö. még: Cifra János *József és Károly* meséjében egy füstös rezidenciához ér a két testvér, ahol „József akkor behunyta a szemét, s úgy várta, hogy mi lesz. [...] ripeg-ropog a padlás, nyílik a fal, érkezik ki egy fehér szakállas ember nagy könyvvel”. Nagy Olga: i. m. 258.

⁹ „Az erdő a természet szentélye, a beavatás színtere, a másik létállapotba való átjutás, vagyis a halál helye.” Tánzos Vilmos: *Szimbolikus formák a folklórban*. Bp. 2007. 195.

¹⁰ „A ház padlása és pincéje az ősök mágikus, titkos tárgyait rejti, az »ősök múzeuma«. A feljűk vezető lépcső út a titok felé. [...] A négyzet forma véglegesebb védekező menedékre utal.” Uo. 202–203.

¹¹ *A feketebéli király* című Jakab István-mesében az öregember nevének szólítja a hőst: „Nézz ide, te János fiam, én segíthetek a te bajadon, mondd csak el nyugodtan, hogy mi bánthat tégedet”. Nagy Olga–Vöő Gabriella: i. m. 205.

¹² Bálint Péter: *A titok fenomenológiája a cigány népmesében*. Debrecen 2015. 35.

¹³ „Éj, el vót János keseredve, gondóka, hogy első este megmaradt, de Isten tudja, hogy második este sikerül-e vagy se!” Így kételkedett János. Ekkor az öregember megjelent újra és azt mondta: „– Hát jól van, János fiam – asz monda –, mennyivel Istenre gondósz, és bizal benne, hát sikerülni fog a másik este is.” Nagy Olga–Vöő Gabriella: i. m. 208.

¹⁴ „De nehogy azt adja a Jóisten, hogy vissza találj fordulni, mert ha vissza fogsz fordulni, hát rosszul fordul a sorsad. Te csak szaladjál egyenesen ide haza a tündérek ruhájával! Aztán majd meglássuk, hogy hogy fog lenni. [...] A fiú el is ment, mindent úgy tett, ahogy az öregember mondta, de szaladás közben a tündérek nagyon kérlelték és dicsérték a fiú szépségét, így „meghajlatt a sok szép beszédre, megfejtkezett arról, mit az ősz öregember mondott nekije, és csak egy pillanatra visszatekerte a fejét, és tovább akart szaladni. De amikor visszapillantott a legén, abban a szent helybe elvarázsoolták a tündérek, egy nagy jegenyefa lett a legényből.” Nagy Olga–Vöő Gabriella: i. m. 325.

¹⁵ „Tudam, hogy itt vóna az idő, neked is nősnülni kéne, de hát még egy kicsit még várnad kell, még türelem kell legyen benned, és meg kell várd az üdőt.” Uo. 324.

mindenhatósága megengedi a bűnt, mert nem akarja megfosztani teremtményét a vétkezés lehetőségétől, mert akkor szabadságától fosztaná meg őt: „Az erkölcsi rossz is beilleszkedik a »megengedő gondviselésbe«, amennyiben Isten a bűnt alkalmul használja arra, hogy a megtérés, a türelem, a felelős döntés stb. értékeinek követésére szólítsa az embert”.¹⁶ Bálint Péter szerint „a tiltás valójában a lehetetlenre való figyelmeztetés, mégis felkínálja a »nehéz feladatra«, »a lehetetlen örületén áthaladásra« való lehetőséget a mesehősnek, aki a sors/Isten kegyeltje”.¹⁷

Az öregember rendszerint tanácsadó, vezető szerepet tölt be a mesékben, és feltűnése után mindig biztosítja a hőst gondviselői szeretetéről, nem engedi el pártfogoltja kezét, még akkor sem, ha fizikai valóságban nem mindig van jelen. Elég, hogyha elesett, reménytelen helyzetében a hős csak rágondol a gondviselő segítőre, vagy használja az adományba kapott varázstárgyat, amely a pártfogó hiányában is segít megoldani a nehéz feladatot.

Pápai Istvánné karcsai mesemondó *Az elrejtett királyfi* című meséjében az ősz öregember gondviselő szerepe nagyon jelképesen van megfogalmazva: Isten mesei alakja, az ősz öregember, a tenyerén hordozza az ő pártfogásában levő hőst, aki erkölcsi tisztasága miatt is kiérdemli Isten gondviselő szeretetét. A fiú előre megálmodja sorsfeladatát és a segítő eljövetelét, így mikor az megjelenik, akkor egyből ráismer és tudja, hogy az álombeli jóslat Isten segítségével beteljesedik, de Isten mesei alakja próbára teszi a fiút, segítséget kér tőle, az pedig megeteti az éhező öregembert, ezzel is bizonyítva erkölcsi kiválóságát:

„Hát uram, teremtőm, ahogy beérnek egy erdőbe, hát az erdőszélen ott tanáltak egy embert. Egy igen öregembert. Ez pedig nem vót más, mint akivel a kiráji álmodott. De ojan öreg vót, hogy mán alig bírt járni.

– Adjisten jóestét öregapám!

– Adjisten neked is édesfiam. Hova igyekszel ebben a nagyvilágba?

– Hát édes öregapám, te adtál tanácsot álombomba. Kérlek, hogy most is adjál tanácsot!

– Adok én, de nem ingyen.

– Hát ugyan mit fizessek öregapám?

– Éhes vagyok édesfiam.

Aval oszt kivetette a tarisznyájából az enivalót a kiráji, oszt odaadta az öregnek.

[...]

– Jól van édesfiam! Odanyúlt a hajához, kiszakított egy hajszálat, oszt odadta a kirájinak:– Eztet a hajszálat háromszor fordítsd meg, ha valami bajod lessz, oszt én tüstént ott leszek. De tudd meg édesfiam, hogyha én ott termek, az nem közönséges lessz ám!”¹⁸

A mesehős olyan nehéz feladatot kap a királylánytól, amelyet csakis isteni segítséggel tud teljesíteni: el kell bújni a királylány elől. A mesében a királyfi kétszer elbújik: először egy nagy hal gyomrába rejtőzik, majd porszemmé változik, de éjfélkor a királylány mindig megtalálja, így már csak egy esély marad az elrejtőzésre. A királylányt a mesemondó „rút szívűnek”, „büszkének”, „gőg lelkűnek” és „látó” természetének köszönhetően „boszorkánynak” nevezi,

¹⁶Turay Alfréd: *A világra vonatkozó Isteni tudás, akarat és gondviselés.* = *Uő: Istent kereső filozófusok.* Bp. 1990. 196.

¹⁷Bálint Péter: *i.m.* 32.

¹⁸Nagy Géza–Erdész Sándor: *Karcsai népmesék.* Bp. 1985 (ÚMNGY XX.). 239–240.

ezek a jelzők utalnak bűnös természetére, mely kegyetlenségében is megmutatkozik. A királyfi az álomlátás és az álombeli üzenet megértése által válik elhivatottá a feladat teljesítésére: a királylány meggyőzésére, elnyerésére. Bálint Péter az ítélezésről és álomfejtésről írt tanulmányában hivatkozik Görög-Karády Veronikára, aki a predesztinációs álom megfejtését azért tartja sorsdöntőnek, mert „az álmodó személyisége indukálja az álmot”, tehát „egy aktív, öntudatos személy vágybeteljesülésének” tekinthető. Bálint Péter az „öntudatos” hős helyett „a küldetését elfogadó, a kijelölt utat bejáró, az anticipált ígéretben mindvégig bízó hős” sorsbetöltéseként értelmezi a predesztinációs álomot.¹⁹ A vizsgált mesenarratíva fényében egyetérthetünk Bálint Péter fenti megállapításával. A predesztinációs álom megértése által a királyfi elfogadja a küldetését, és bíz az öregember ígéretében. A mesemondó az első elbujás során megidézi a bibliai Jónás történetét, aki nem fogadja el az isteni küldetést, második elrejtőzésnél pedig az ember porszemnyi létére emlékezteti a hallgatóságot. Az utolsó lehetőségként tartogatott és elfogadott isteni segítség, az álomban anticipált isteni ígéretben bizás menti meg a királyfit a haláltól.

A királyfi „jóságával”, „szerénységével” és „bátorságával” kiérdemli az isteni segítséget, és így nyeri el az álomban megígért „boldog életet”. A királyfi végső reménytelenségében tehát az ősz öregembert hívja segítségül:

- „Akkor oszt kivette a kiráji a hajszálat a zsebjeiből, oszt háromszor megforgatta. Hát, uram, teremtőm, tüstént ott állt az öregember a kiráji előtt.
- Mit parancsolsz édes fiam?
- Jaj, drága öregapám, mentsen meg a haláltúl! Elmondja oszt az öregembernek, hogy hogy járt.
- De azér nekem semmi kedvem nincs meghalni édes öregapám!
- Ne búsulj édesfiam! A tenyeremen foglak vinni a kirájkisasszony elibe, oszt mégse fog megtanálni”.²⁰

Az öregember egy színarany rózsává varázsolja a királyfit, és a tenyerén viszi a királylány elé, és bár kétszer is szint vall a királylánynak, az nem érti az ősz öregember beszédét:

„Eztet a tulipánt én akkor ültettem, mikor egy kirájjal tanálkoztam. Azér virított ámm ijjen szépen ki, hogy a kirájinak ragyogott a fején a korona”.²¹

A mese záró jelenetében megjelenő arany szín a szimbólumok világában a transzcendencia színe, a mennyországból érkező lények megjelenítője, az istenségek rendszerint aranyban vagy fehérben szoktak megjelenni.²²

A befejezésben a királylány szíve „megtört”, mikor „keblére ölelte a tulipánt”, és felismerte benne a neki rendeltet, akivel „hét esztendeig meg hét napig” álmodott.

¹⁹ Bálint Péter: *Az ítélezés és álomfejtés dialógusai a népmesékben.* = Uő: *Jézus-mintázatok a népmesékben.* Bp. 2022. 232–233.

²⁰ Nagy Géza–Erdész Sándor: *i. m.* 242.

²¹ Uo. 243.

²² Tánzos Vilmos: *i. m.* 128–129.

Istenítélet a népmesében

„Az Isten megfizet mindenkinek, mikor eljű az ideje” – hangoztatta gyakran mesélés közben Cifra János koronkai mesemondó.²³ A fenti kijelentés összhangban van a mesei igazságszolgáltatás eszményével, miszerint a mesében a jó mindig győzedelmeskedik, a gonosz pedig elnyeri méltó büntetését. Ebben a tanulmányban olyan Kárpát-medencei népmeseszövegek közül válogattam, amelyekben a mesei igazságszolgáltatás az erkölcsi rend legfőbb őrére, Istenre hárul. A kiválasztott forrásszövegeken keresztül bemutatom az istenítélet néhány mesei előfordulását és ezek történetalakító szerepét.

Az istenítélet gyakorlatát és az ezzel kapcsolatos képzeteket tekintve megfigyelhető a néphit és a hivatalos egyházi álláspont egymásra hatása.

Az istenítélet alapja az isteni igazságszolgáltatásba vetett hit, mely szerint az ártatlanoknak kegyelem, a bűnösöknek pedig büntetés jár. A vallástörténet kutatásai szerint az istenítélet szinte minden nép hitében előfordult, az istenekhez vagy a természeti erőkhez fordultak igazuk bizonyításáért. A Szentírásban az istenítéletre mint bírói eljárásra nem találunk példát, de az Ószövetségből ismeretes büntető, ítélkező istenképre számos példát említhetnénk. Az egyház viszonyulása az istenítélet gyakorlatához változó volt a történelem során, eléggé egymásnak ellentmondó magatartásról tanúskodnak a történeti adatok: hol hivatalos keretek közé szorította és gyakorolta, hol istenkísértésnek tekintette és ellenezte. Az istenítélet gyakori formái között említhetjük az esküt, a párbajt, tűz-, vízpróbákat.²⁴ Az isteni ítélet kikényszerítését az egyház istenkísértésnek, a vallásosság elleni bűnnek tekinti, mert ezáltal a teremtmény kétségbe vonja Isten mindenhatóságát, bölcsességét és jóakarátát. Ezzel szemben a kitartó ima erejét hirdeti, mely Krisztus tanítása szerint mindig meghallgatásra talál.²⁵

A nép körében elterjedt istenítéleti módszerek között inkább a mágikus, babonás eljárások kaptak helyet, melyeket felfüggesztett szent könyvekkel, szentekhez intézett kérdésekkel végeztek. Ismert gyakorlat volt a rostaforgatás, rostavetés, az ólom, viasz vagy tojásfehérje hideg vízbe öntésével végzett jóslási eljárások, melyeket a bűnösök leleplezésére használtak.²⁶ Iancu Laura isteni ítéletről írt tanulmányában egy moldvai katolikus közösség vallásosságában vizsgálja az istenítéletek működését, és megállapítja, hogy a közösség mindennapjaiban nem találhatóak meg az ordáliák tűz- és vízpróbái, de a tűz és a víz motívuma a helyi túlvilágképzetek és esti imák fontos motívumának tekinthetőek. A közösségben, az idősebbek körében ismert az istenítélet böjttel, fekete misével, fizetéssel történő kikényszerítésének eljárása is, de a gyakorlatban egyre ritkábban alkalmazták ezeket. A tanulmányban számos történetet olvashatunk arról, hogy a közösség vallásos mentalitása szerint istenítéletet sejtenek olyan kedvezőtlen események, veszteségek, betegségek, természeti csapások mögött, amely egy korábban elkövetett rossz cselekedetet vagy erkölcsi vétket, bűnt igazol. Ezekben a példákban az istenítélet jelensége a vallástudomány értelmezte istenítélettől abban különbözik, hogy ezekhez nem kötődnek bírói eljárások, automatikusan következnek be, kényszerítő hatások nélkül. Ezeknek az isteni

²³ Nagy Olga: *i. m.* 19.

²⁴ Borosy András–Pócs Éva: *Istenítélet. = Magyar katolikus lexikon 5.* Szerk. Diós István–Viczián János. Bp. 2000. 450–451.

²⁵ Diós István: *Istenkísértés. = Magyar katolikus lexikon 5.* Szerk. Diós István–Viczián János. Bp. 2000. 456.

²⁶ Borosy András–Pócs Éva: *i. m.* 450–451.

ítéleteknek tekinthető jelenségeknek a közösség életében az a szerepük, hogy „az igazságba és az igazságosság győzelmébe vetett hitet fenntartsa, megerősítse”.²⁷

A népmesékben megjelenő büntető, ítélkező isteni tevékenységek mindig a gonoszt sújtják és a meshős védelmére, az erkölcsi igazságszolgáltatásra, az élet normális rendjének a visszaállítására irányulnak. A népmesékben olyan értelemben beszélhetünk istenítéletről, hogy a mesemenetben a hallgatóság előtt már feltárt vagy csak sejtetett rossz cselekedet, erkölcsi vétek, bűn a mese egy későbbi részében lelepleződik, és isteni segítséggel, beavatkozással a gonoszt isteni büntetés sújtja, az ártatlan pedig ezáltal bebizonyítja igazságát. A mesei istenítélet általában „nagyközönség” előtt és némely mesében ima kíséretében zajlik, ebben hasonlít a vallástörténeti értelemben vett istenítéletekre. Ennek a mesében az a szerepe, hogy Istent, mint legfelsőbb bírót, mint az erkölcsi rend legfőbb örét nevezi meg a mesemondó az egyetlen hatalomnak, aki kegyelmet vagy büntetést szabhat teremtményeire. Gyakran szóban is elhangzik a mesékben a meshős szájából az, hogy csak Istennek van joga az ítélkezéshez. A dolgozat további részében konkrét mesenarratívákon keresztül szeretném bemutatni a népmesékben megjelenő istenítélet és isteni büntetés működését és szerepét a mesei igazságszolgáltatásban.

A kardfeldobás motívuma mint isteni igazságszolgáltatás

A tradicionális népmesékben a kardfeldobás az isteni igazságszolgáltatás egy fontos motívuma. A meshős a kardja feldobása által Istenre bízva az ítéletet, aki kinyilvánítja igazságát, és a bűnösöket halálra ítéli, az ártatlanoknak pedig bebizonyosodik igazságuk.

A kard a fegyver archetípusaként az igazságosztó jellege miatt hangsúlyos, magában foglalja a tisztítás és az elválasztás képzetét, mely a jó és rossz, tiszta és tisztátalan oppozíciókban ragadható meg. A karddal harcoló hős mindig jó ügyet szolgál, a mitológiák egy tipikus alakja.²⁸

A népmesék hőseitől szinte elválaszthatatlan eszköz a kard, melynek különbözőképpen kerülnek birtokába: *A sasfiú meséjében* a mezőbándi mesélő, Kapás Gyuri hőse kardjával együtt született: „*Ó, róka, kedves testvérem. Hiányzik a kardom, mert én avval születtem, azt nem szabad, hogy letegyem*”.²⁹

Pandur Péter *Jézus keresztfia* című meséjében Jézus Krisztus megajándékozta kersztgyermekét: „*Ime itt adom ezt a tarsoját, ezt a kardot és ezt a kantárt. Amikor hazamész tanálsz egy lovat az istállódba. Azt a lovat gondozzad addig, amig tenéked a gyermeked nem fogja tetőlled kérni ezeket a dolgokat, amiket én most átattam és a lovadat. Mer vedd tudomásul, hogy én vagyok a Jézus*”.³⁰

Pandur egy másik meséjében, mely *A mostoha* címet viseli, a hős az erdőben lakó öreg jószívú nénikétől kapja ajándékba a kardját. A nénike Isten szolgájának vallja magát: „*Itt van, néked adom ezt a kardot, ezt kösd az ódaladra*”.³¹

Kurcsi Minya marosszentkirályi mesemondó *A két testvér* című meséjében a hős egy szent helyről, a hegyen levő kápolnából szerzi meg a kardot: „*Aki a tartalmát ennek a helynek egy*

²⁷ Iancu Laura: *Az isteni ítélet. = Áldozat, divináció, istenítélet.* Szerk. Pócs Éva. Bp. 2018 (Tanulmányok a Transzcendensről IX.). 451–463.

²⁸ Tánczos Vilmos: *i. m.* 156.

²⁹ Nagy Olga: *A nap húga meg a Pakulár.* Kolozsvár 1973. 72.

³⁰ Dégh Linda: *Pandur Péter meséi.* I. Bp. 1941 (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény III.). 183.

³¹ Dégh Linda: *i. m.* 118.

húzásra kiüssza, forduljon vissza, és a küszöb alatt fogjon neki ásni. S addig ássa a földet, amíg találni fog egy kardot, egy pallost, s ezt vegye ki a földből és kösse a derekára, álljon félre a kápolnától, húzza ki a kardot a hüvelyiből. Ha háromszor a feje felett meg tudja suhintani a levegőben, úgy meg tud küzdeni a tizenkét fejű sárkánnyal”.³²

Nagy Olga a mágikus varázseszköz és a hős kapcsolatát vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy csak azokban a mesékben fedezhetjük fel az elrendeltetészerű kapcsolatot a hős és mágikus eszköze között, amelyek még éltetik azt az archaikus felfogást, miszerint csak az olyan hőszok, táltosok és varázserejű hősök birtokolhatják a mágikus varázseszközt, akik arra rendeltettek, hogy mások megszabadításáért küzdjenek. Ebben az értelemben a hősnek sorsszerűen megadatnak ezek a varázseszközök, hogy nemes célokért küzdő harcában ezeket felhasználhassa.³³

Pandur Péter *Jézus keresztfia* című meséjében a megszületett gyermek égi pártfogókra talál már a mese kezdetén. A szülők a gyermek beteges állapotát látván félnek, hogy az keresztletlenül fog meghalni, ezért az édesapa elindul a gyermekkel, hogy keresztszülőt találjon neki, de a gyermek keresztszülei már ott is teremnek. A mesemondó részletesen leírja ezt a váratlan találkozást, a párbeszédéből egyértelművé válik, hogy a megszületett gyermek isteni pártfogóságot élvez, és sorsa eleve elrendelt, küldetészerű:

„– Hova mész te ember?

– Elmegyek a gyermekemet mek kereszteltetni, mert a gyermek nagyon beteges és félek, hogy keresztletlenül meghal. Aszmongya az asszony:

– Add ide csak azt a gyermeket!

Odaggya az erdész a gyermeket és az asszony megnézi a gyermeket. Aszmondja az asszony:

– Ennek a gyermeknek én vagyok a keresztanyja és ez a férfi pedig a keresztapja”.³⁴

Az idegenekkel való találkozásban nemcsak a hirtelen feltűnő jelenlétük okoz némi meglepetést az apának, hanem a fenti párbeszédben elhangzó felszólítás is: *add ide*, mely azonnali cselekvést vár el az apától, aki zavarodottságában az idegen asszony kezébe adja gyermekét, aki „*megnézi a gyermeket*”, és ráismer: „*én vagyok a keresztanyja*”. Ezekből a megnyilatkozásokból kitűnik a gyermek égi pártfogósága, mely a keresztelési ajándékok átadása után még nyilvánvalóbbá válik. Ajándékként kap egy tarsolyt, egy kardot és egy nyeret, melyhez lovat is teremtenek, ezek a későbbiekben segítik meshősünket, Józsefet az útjába akadó nehézségek sikeres leküzdésében és sorsbetöltésében. A keresztiség kapcsán írja Perczel István, hogy ez „a legnagyobb kegyelmi adomány, amelyet a hívők a kereszttségben kapnak, a megistenülés, az istenné válás adománya. [...] ez a Léleknek az emberi természetet átható isteni tevékenysége”.³⁵

A két isteni lény kinyilatkoztatja magát az apának, majd hirtelen eltűnnek: „*Mer vedd tudomásul, hogy én vagyok a Jézus. Az asszony pedig felelé: – Én pedig Mária*”.³⁶ A kinyilatkoztatás „a természetfölötti megismeréséhez, a kegyelmi élethez és az üdvösséghez” szükséges, hogy az ember ezáltal részesedjen azokból az „isteni javakból, melyek az emberi értelem fölfogóképességét

³² Faragó József: *KurcsiMinya havasi mesemondó*. Bukarest, 1969. 150.

³³ Nagy Olga: *Hősök, csalókkák, ördögök. Esszé a népmeséről*. Bukarest, 1974. 145.

³⁴ Dégh Linda: *i. m.* 183.

³⁵ Perczel István: *Az isteni fény és az értelem tükré. = Uő: Isten felfoghatatlansága és leereszkedése*. Bp. 1999. 220.

³⁶ Dégh Linda: *i. m.* 183.

teljesen meghaladják” – olvashatjuk a *Magyar katolikus lexikon*ban.³⁷ Ebben az értelemben, mesénkben az isteni kinyilatkoztatás nemcsak a megismerést/bemutatkozást szolgálja, hanem a ki nem mondott ígéretet is a gondviselő Isten részéről, amely biztosítja az apát arról, hogy fia ebben a megajándékozott, kiválasztott létben fog részesülni, még akkor is, ha ez jelenleg felfoghatatlan számára. A látomásszerű jelenésben az apának hirtelen kételyei támadnak: „*Uram, Isten, igaz volt ez, amit én láttam, vagy nem?*”³⁸

Az ajándékba kapott tárgyak bizonyítékul szolgálnak a csodás találkozásra, és nem adnak helyet a kételkedésre. Bálint Péter egyik tanulmányában a Krisztustól érkező keresztelési ajándékot olyan adományként határozza meg, amely a hős sorsbetöltésének segítése mellett a megfelelő alkalommal emlékeztet is az adományozó személyére és az adományra, megakadályozva ezáltal a létrejött szövetség elfelejtését.³⁹

Azért részleteztem a mese kiinduló helyzetét, mert a mesemondó ebből a kezdő epizódból bontja ki a mese további epizódjait, és a hős útnak indulása során kap értelmet a keresztelés által létrejött szövetség és az égi pártfogók által kapott adományok is, mivel az ezekre való emlékezés és felejtés határozza meg a mesehős sorsát és boldogulását. A gyermeket gyors növekedés jellemzi, csupán hat hónap alatt felnőtté válik, így, az adományokkal együtt, elindulhat a hivatása teljesítésére: „– *Apám, elég erősnek érzem magamat és énnéem elkölli menni, mer énnéem a hivatásom hív. Hanem arra kérek apám, add át nekem azokat a dógokat, amiket te a keresztapámtul kaptá az én számomra*”⁴⁰

A mesehős, Jóska, amikor elhivatottságát felismeri, birtokába kerülnek a keresztelési ajándékok, amelyek az égi keresztszülők távollétében is gondját viselik, segítik, tanácsokkal látják el a hőst feladatai teljesítésében, mintha ők maguk lennének jelen. Jóska útja nem véletlenszerű, hanem egy előre kijelölt út, amelyet a táltos paripa segítségével jár be. Az Isteni szeretet és gondviselői támogatás érzése áthatja Jóska szívét, szerencsésnek érzi magát ebben a kiválasztott létben: „*Fölrépültek a felhő fölé, örömben csak úgy ujjult a szíve Jóskának, Istenem, de boldog vagyok, nincs is párom nékem a világon*”⁴¹

Mesehősünk tisztában van e kiválasztott és megajándékozott léttel, és érzi a gondviselő Isten szeretetét és kegyelmét, ennek megfelelően teszi próbára magát és oldja meg a rábízott feladatokat. Adományoz az isteni ajándékból más rászorulóknak is: a kifogyhatatlan tarsolyból megvendégeli a szállást adó öregasszonyt és az erdei segítőt. Megharcol a gonosszal: kardja segítségével legyőzi az emberi áldozatokat követelő sárkányt. Gyakorolja a kegyelmet és a megbocsátást: a sárkánytól megmentett királylány és volt vőlegénye, Nagyerejű kétszer is a mesehős életére törnek és megölik őt, de Jóska mégis új esélyt ad feleségének és a királyságnak, hogy ígéretükhöz, a kimondott szavukhoz hűek legyenek, de ezek minduntalan megszegik az adott szavukat. Hősünk a táltos ló és az erdei öregasszony segítségével kap új életet, akik feldarabolt testét újra meg újra összerakják és új életre keltik.

Lova közvetítói szerepet tölt be a mesében az égi pártfogók és a mesehős között, tanácsokat ad, segítséget nyújt és emlékezteti Jóskát arra, hogy az ajándékokban megmutatkozó isteni pártfogoltság nélkül nem tudja beteljesíteni a sorsát: „– *Bizom méjjen elaluttá vóna, úgy, hogy*

³⁷ Diós István: *Kinyilatkoztatás. = Magyar katolikus lexikon* 6. Szerk. Diós István–Viczián János. Bp. 2001. 800.

³⁸ Dégh Linda: *i. m.* 183.

³⁹ Bálint Péter: *Az isteni gondviselés kognitív struktúrája a népmesében.* Ethnographia CXXX(2019). 3. szám. 460.

⁴⁰ Dégh Linda: *i. m.* 184.

⁴¹ Uo. 186.

sose ébretté vóna fel, ha meg nem tanátalak vóna, de mér is merté elmenni nélkülem. [...] – Jóska, te csak maraggyá itt még én nem gyüvök, mert én elhozom a kardodat, mert a kardod nélkü nem sokat érsz”.⁴²

A mesehős másodszeri megölése és feltámasztása után sor kerül a végső igazságszolgáltatásra. A mesehős hiába mutatott kegyelmet és ajánlotta fel az új, boldog élet lehetőségét a királyi családnak, azok másodszorra is hajlandóak voltak a gonoszságra és erkölcsi értelemben a legfőbb bűnre: az ölésre. A hős, bár tudatában van a gonosz tetteknek, mégsem mond ítéletet a bűnösök felett, mert tudja, hogy megbocsájtani és ítélkezni csak a Legfőbb Bírónak, Istennek áll hatalmában, így tőle kéri azt: „*Akkor kihitta a kirájt, kirájnét és a feleségét az udvarra és ekkor asszmonta Jóska a feleséginek: – Látod, mijen kegyetlen szívü nő vagy, vótá és talán az vagy még máma is. Kéccer vetted el az életemet, mert én a huszonnégyfejü sárkántól megmentettem az életedet. Néz, én nem akarok ítélkezni, én a Jó Istenre bizom az ítéletet és a Jóistent kérem, hogy az ítéletet hajcsa végre. – Ekkor kirántotta a kargyát és felhajította a levegőbe és ott álltak szembe, amikor egyszer leesett a kard és kétfele hasította Jóska feleségét, a kirájt és a kirájnét”.⁴³*

A mesében a kard mint az isteni ítéletet teljesítő fegyver jelenik meg: a bűnösökre lecsap az isteni igazságszolgáltatás nevében, az igazaknak pedig megkegyelmez. A kard, mint uralkodói jelkép és isteni igazságszolgáltató eszköz, a bibliai szövegekből is ismert motívum: Jeremiás prófétánál „Isten ajándéka”, Szent Pálnál pedig a kard „Isten eszköze”, melyet azért visel, hogy „végrehajtsa az ítéletet a gonosztevőn”.⁴⁴

Ádám Ferenc Tinka marosszentkirályi mesemondónál ugyanez a motívum található meg, de kiegészül a kard tüzességével *A kakas meséjében*. A legkisebb testvér megszerzi a miseéneklő kakast, de testvérei irigységből kútba fojtják. A hálás halott róka képében segít neki, aki Istenhez fohászkodik, hogy viszonzni tudja a fiú jóságát, és még egyszer segíteni tudjon rajta:

„Istenem, segíts meg, hogy még egyszer segítsek rajta. S kihúzzam a kútból.”

„Hanem most kimegyünk, feldobjuk a kardunkat, s aki hibás lesz, azt a kardja vágja mind össze. Ő dobta fel elsőbben a kardját. Az ő kardja, amikor visszaesett olyan sírva jött le, olyan volt, mint a tűz. De egyenesen eléje esett le.

– Látod, édesapám? Milyen igazságos voltam én hozzád!

– Látom, fiam!

– Na, most bátyám, dobd te fel!

Feldobta ő úgy félfelire. Amikor feldobta, mind balra ment, de amikor visszajött, egyenesen kettébevágta.

– Na, édesapám, látod?

Na, a második testvérnek, mert ő csak annyiban volt hibás, hogy félt, s utánaengedett neki, csak a fél vállát vágta le a kard.”⁴⁵

A mesében a kard mint az isteni ítéletet teljesítő fegyver jelenik meg: a bűnösökre lecsap az isteni igazságszolgáltatás nevében, az igazaknak pedig megkegyelmez. A fentről lesújtó kard tüzessége abból a szempontból fontos, hogy a tűz a megtisztítás egyik fontos szimbóluma, a

⁴² Uo. 189–190.

⁴³ Uo. 194.

⁴⁴ Tánczos Vilmos: *i. m.* 116.

⁴⁵ Nagy Olga: *A nap húga meg a pakulár*. Kolozsvár 1973. 49–50.

gonosz megsemmisítésére alkalmas eszköz. A tűz általi megtisztítás és büntetés a népi hiedelmekből, boszorkányperekből is ismeretes motívum.⁴⁶

A természeti katasztrófa mint istenítélet

Ordódy József *Juhaszi Péter* című meséjében kard helyett egyenesen villám csap le a bűnösökre:

„– Én nem csinállok veletek semmit, én nem foglak megbüntetni benneteket, hanem holnap reggel, amikor legtisztább lesz az ég, mind a hatan kimegyünk az ég alá, és letérdelünk és imádkozni fogunk mind a hatan. És akkor aztán majd eljön az Istennek a büntetése. Így aztán megjött az a bizonyos idő, hogy ki köllött nekik menni a tiszta ég alá, és letérdeltek mind a hatan és imádkozni kezdtek. Amikor imádkoztak, akkor hirteleniben termett egy nagy felhő és kezdett zöngeni és lecsapott a villám. Így a két férfit, a Vasgyúrót és a Farázót agyoncsapta a villám. Az Isten aztán így büntette meg ezeket, amiért őt el akarták tenni láb alól, rosszsándékkal voltak Juhaszi Péter iránt. Hát ez máma is fönnáll, ez a bizonyos közmondás, hogy aki másnak vermet ás, az maga esik bele”.⁴⁷

Ebben a meserészletben nem találunk semmilyen segédeszközt, az istenítélet az ima hatására valósul meg. Isten büntetése villám formájában lesújt a bűnösökre. A mesemondó egy odaillő közmondással is megerősíti az istenítélettel való egyetértését. A villám ugyancsak tüzes jellege miatt válik az isteni akarat és ítélet szimbólumává, a népnyelv „istennyilának” is nevezi, mely a bűnösökre csap le.⁴⁸

Egy mérai mesében ugyancsak a tűz általi isteni büntetésre találhatunk példát, mégpedig Boros János Hicsi mesemondó *A nap húga meg a pakulár* című meséjében, ahol Isten személyesen jön le a földre, és bünteti meg az őt megkísértő királyi családot.

Az istenkísértés a *Magyar katolikus lexikon* szerint „szó vagy tett, mellyel a teremtmény kényszeríteni és provokálni próbálja Istent, hogy rendkívüli módon mutassa meg magát vagy valamely tökéletességét; bűn a vallásosság erénye ellen. A kitarító imádságot, mely Jézus ígérete szerint mindig meghallgatásra talál (vö. Jn 15,16; 16,23), az istenkísértéstől az alázat és az Isten előtti meghajlás különbözteti meg”.⁴⁹

A mesenarratívában a pakulár elnyeri az Isten által neki rendelt feleséget, de a király fia megkívánja azt, és halálosan beteg lesz, ezért az öreg király olyan feladatokkal bízta meg a pakulárt, amelyeket lehetetlen teljesíteni. Felesége bízta az isteni gondviselésben és a parancsok közül kettőt, Isten segítségével, valóban sikerül teljesítenie:

⁴⁶ Tánzos Vilmos: *i. m.* 168.

⁴⁷ Dobos Ilona: *Gyémántkígyó*. Bp. 1981. 82.

⁴⁸ Tánzos Vilmos: *i. m.* 167.

⁴⁹ Diós István: *Istenkísértés*. = *Magyar katolikus lexikon* 5. Szerk. Diós István–Viczián János. Bp. 2000. 456.

„– Fiam, azt nem te, csak a Fennvaló Isten tudja megcsinálni, amit a király parancsolt. ... Az Isten ismeri a sorsunkat, majd eljön és segít rajtuk. [...] – Hát, fiam, mégis jó az Isten. Aki bízik, nem csalatkozik. Megsegített a Jóisten”.⁵⁰

Az utolsó királyi parancs viszont magát az Istent kísérti meg:

„– Ma reggel, vagy mikor, az a te bajod, elmész az Istenhez fel az égbe. Vasárnap délbe azt akarom, ebédeljen velem az Isten. Mert ha nem, vége az életednek!”⁵¹

Ezt a lehetetlennek tűnő feladatot a pakulár úgy teljesíti, hogy maga a nap segít neki feljutni az égbe, egy paripa hátán felemeli sugarával az Istenhez. Az Isten a királyi parancsra válaszul egy olyan parancsot oszt a királynak, amelyet az nem tud teljesíteni: az ellős tehenének kézrátétellel szülessen meg a borjúja, annak is egy borjúja, és annak is egy, és azt fejje meg.

Isten megbünteti a királyt, mert az nem teljesítette az isteni parancsot, és a pakulárt az igazságáért bezárta:

„A király azt hitte, hogy a családjával fog ebédelni. De nem úgy történt. Gondolt egyet a fennvaló, s mind a három kopó lett. Három kopókutya a háznak a tetején. S az egész királyi épület tiszta lángba égett. S a három kopókutya: a király, a királyné s a királyfi egymást harapták a lángban. ... (Ebéd után a pakulár, a felesége és Isten) Felkeltek, de nem látták az épületet, mert porrá égett. Még egy kő sem maradt. Akkor mi történt? Halljatok csudát! Az Isten csak gondolt egyet, s a földből kiemelkedett egy olyan királyi palota, amilyen nem volt több a világon”.⁵²

Következtetések

A tanulmányban néhány konkrét mesei példán keresztül az isteni gondviselés és az istenítélet mesei megjelenését vizsgáltam a hős sorsalakulása szempontjából, különös tekintettel az isteni lények igazságosztó szerepére. A példák alapján is látható, hogy a magyar népmesékben az istenség nemcsak gondviselő, segítő, megbocsátó és igazságot szolgáltató, hanem megjelenik a büntető, teremtményeire lesújtó istenkép is. Az isteni gondviselést vizsgálva a kutatás során az ősz öregemberre mint Isten mesei alakjára korlátozódtam, de a kutatás más isteni lényekre is kiterjeszhető, így Jézus Krisztus, Szűz Mária, más szentek vagy szellemlények mesei alakjaira is. A tanulmányban vizsgált ősz öregember mesei megjelenése és tevékenysége meghatározó erejű a meshős sorsalakulása szempontjából: ez az isteni alak kiválasztja, megszólítja és elhívja a hőst. A hős elfogadja a meghívást, és ezáltal szerződés köttetik meg a két szereplő között, mely a továbbiakban feltételezi az isteni pártfogást, segítségnyújtást és végső soron a feladat sikeres teljesítését is. Az istenítéletek esetében a hős maga fordul isteni segítséghez ima, felszólítás vagy személyes látogatás által, kérve a felsőbb hatalmat, hogy szolgáltasson igazságot, mutassa meg

⁵⁰ Nagy Olga: *i. m.* 159.

⁵¹ Uo. 161.

⁵² Uo. 165–166.

hatalmát a földi világon, kegyelmet osztva az ártatlanoknak és lesújtva a bűnösökre. Az a tény, hogy a főhős Isten kezébe adja az ítéletet, azt a keresztény felfogást tükrözi, mely szerint vannak dolgok, amelyek csak Isten ítélőszéke elé tartoznak. Az uralkodói jog az égből származik, a földi királyok Isten kegyelméből uralkodnak. A világ fölött egyetlen általános isteni törvény uralkodik, és a földi uralkodók is ezt a törvényt kell, hogy képviseljék, amelyből egyébként saját hatalmuk is származik. A földi királyság az isteni renddel együttműködésben fog újra kiteljesedni, amikor a hős az isteni hatalom segítségével helyreállítja a földi rendet, és elnyeri a királyságot.

Divine Providence and Divine Judgment in Folk Tales

Keywords: folk tales, heroes of folk tales, divine providence, divine judgment, folk religiosity

The study presents the appearance of divine providence and divine judgment in Hungarian folk tales. The heroes of the folk tales are often helped by the creator God in compliance with the noble task, which was entrusted to them or voluntarily undertaken, in restoring the disturbed life and moral order, in the final administration of justice.

The appearances of divine providence forms are very diverse. The folk tale hero can often enjoy “heavenly” support from the moment of birth, which is manifested in the form of a divine promise or gift/donation. In other cases, the folk tale hero experiences divine providence in the most unexpected situations, which helps them to achieve their set goal through a dream, vision, or an unexpected encounter.

Divine judgment plays an important role in folk tale justice, the essence of which is to reveal the guilty and save the innocent. The folk-tale hero entrusts judgment to God, the main guardian of the moral order.